

Fackföreningsrörelsen i Baltikum

Viktor Brand

1927

Innehåll

I.	3
II.	4
III.	5
IV.	6
V.	6

I.

De baltiska staterna, vilka under århundraden varit fjättrade vid den heliga despotiens stora rike i öster, kunna räkna den ryska revolutionen som sin moder. Junkrarna, som utgjorde den härskande och förtryckande klassen, miste sin makt och förlorade sitt inflytande över samhällslivet och det arbetande folket.

Nu växa nya förhållanden fram på livets alla områden och socialismens grodd har även slagit rot i arbetarnas medvetande, sedan adeln spelat ut sin roll, ehuru den nya härskarklassen försöker att trampa ner den med sin grova järnhäl. Vilket visar att arbetarna icke ha större glädje av sina nya härskare.

För att rätt förstå de nu rådande förhållandena i de baltiska länderna — Estland, Lettland och Litauen — skola vi gå tillbaka i tiden och erinra om det tillstånd, då de arbetande massorna betraktades som arbetsdjur. De hade ingen annan uppgift att fylla i samhället än att utföra det tunga trälarbetet under fogdarnas vinande piskslag. För det arbete, de utförde åt junkrarna, erhöles de ej någon lön eller andel i jordens avkastning. Arbetaren var med hela sin arbetskraft bunden till junkrarnas egendom. Adeln kunde försälja, byta, skänka eller bortspela sina mänskliga arbetsdjur. Arbetaren skilde sig från de övriga arbetsdjuren endast därigenom, att han själv fick sörja för sitt uppehälle. För detta ändamål hade han ett stycke jord, som han jämte sin familj fick bruka på den tid han ej behövdes till dagsverken åt sin herre.

Men ej ens till avkastningen av det arbete, som han utförde på sin torparteg, hade han full äganderätt. Han måste lämna de bästa delarna därav åt godsägaren och prästen. Hans utsugare och förtryckare nöjde sig icke med mindre. Under sådana vidriga förhållanden måste arbetarna livnära sig och de sina med agnbröd, en blandning av korn och sådor.

Det var en gyllene tid för junkrarna.

Ofta blevo bönderna och arbetarna till den grad utplundrade, att de voro oförmögna till arbete. Fogdarnas piskor kunde icke förmå massorna att lyfta sina händer till slavarbete, då det icke gav dem bröd till det dagliga uppehållet. Vid flera gods förekommo uppror, vilka dock med hjälp av den ryska regeringens knektar dränktes i strömmar av blod.

Vissa reformer genomfördes med tiden för att länka de baltiska provinsernas ekonomiska liv in på nya banor, och samtidigt upphävdes livegenskapen. Bonden och arbetaren blevo personligt fria, men byjorden införlivades med junkrarnas "oantastbara egendom". Den "frie" bonden och arbetaren fick till en början icke lämna sin by eller företaga sig något på egen hand utan godsägarens tillåtelse. De hade blivit "frie" män, utan att besitta något av frie mäns rättigheter eller något av det ekonomiska underlag, förutan vilket friheten blir ett tomt ord.

Junkrarna behövde nu ej bondens ersättning i form av dagsverken för den jord han brukade, utan de fordrade penningtribut. Möjligheterna att fortsätta böndernas utsugning hade ej minskats. Arrendena höjdes för varje år som gick. Följden blev att böndernas ställning ej förbättrades efter "frigörelsen", utan i många avseenden försämrades. Det gavs varken nattro eller helgdagsfrid, inga vilostunder, ingen livsglädje.

Alla upptänkliga utskulder lades på bönderna. Och med åren kommo de i ett allt starkare beroende av junkrarnas kreditkassor.

Förhållandena voro lika usla för städernas arbetare. Arbetarna voro oorganiserade. Junkrarna voro de härskande och bestämmande i de baltiska provinserna såväl ekonomiskt som politiskt. Alla ämbetsverk och institutioner voro förbehållna adeln. Ja, hela den väldiga apparat en stat äger, stod i dess tjänst, och därför kunde denna klass behålla sin makt oinskränkt fram till revolutionen år 1917.

När 1905 års revolution kom, vilken även sträckte sina verkningar till de baltiska provinserna, stämde junkrarna ned tonen och gingo med på tillfälliga eftergifter för att lugna det upproriska folket. Men då krigstillstånd proklamerades, förstod folket vad som skulle ske. Det stod klart, att varken de små eller stora despoterna ämnade infria sina tidigare givna löften, men att nya våldsåtgärder förbereddes. Då samlade sig de förtryckta massorna, som de många gånger fordom gjorde, och drog ut för att hämnas. Från städerna strömmade hämnande skaror ut över provinserna, och i byarna slöto sig nya skaror till. De rasande och förbittrade massorna drogo från gods till gods, nedbrände och förstörde vad århundradens utsugning samlat åt förtryckarna. Ingen tänkte på följderna, på farorna och straffen. Massorna frossade i hämndkänslor, och den dunkelröda natthimlen vittnade om att slavarne än en gång rest sig för att bryta sina bojor, med vilka de varit fjättrade i århundraden.

Men även denna gång blevo de upproriska massorna undertryckta och ånyo tvingade under junkrarnas ok. Ännu skulle några år förrinna på tidens breda ström, innan detta hatade system äntligen slogs i spillror av revolutionens obevekliga kraft.

II.

Så kom den befriande ryska revolutionen.

Arbetarna, som under tsartidens mörka regim saknat organisationsfrihet, sammanslöto sig nu i fackliga och socialistiska organisationer. Men då de efter den tyska ockupationen försökte att ta makten i sin hand och lägga den första grunden till en socialistisk republik i Estland, Lettland och Litauen, undertrycktes de på samma blodiga och upprörande sätt som i Finland, då arbetarna där reste sig emot sina förtryckare. Det visade sig, att arbetarnas organisationer voro för svaga att upptaga kampen med det beväpnade borgerskapet och de vita banditskarorna. Dessa lyckades till och med att störta de baltiska länderna i ett äventyrligt krig med Sovjet-Ryssland. Under dessa vidriga förhållanden voro organisationernas verksamhet så gott som lamslagen. Arbetarna skulle hållas nere i såväl ekonomiskt som politiskt hänseende, enär det bäst gagnade den nya härskarklassen i de baltiska länderna; denna klass, som skrudat sig i de demokratiska färgerna och inskrivit "friheten" i den nya statsförfattningen. Vilken humbug, vilket gement bedrägeri gent emot de förtryckta massorna var icke detta politikernas schackrande med demokrati och frihet!

I Estland fanns det vid revolutionens utbrott icke någon egentlig arbetarrörelse, om man bortser ifrån några enstaka fackföreningar och hemliga socialistiska och anarkistiska propagandaklubbar, som till största delen hade förlagt sin verksamhet bland matroserna och soldaterna. Arbetarna i gemen hade icke större kännedom till den moderna arbetarrörelsen, men trots detta fingo de fackliga organisationerna efter deras bildande stor anslutning, och mot slutet av 1919 hade rörelsen nått en väldig omfattning. Under kort tid bildades hundratals föreningar och arbetarna förbättrade i avsevärd grad sina löne- och arbetsförhållanden.

Den 31 augusti 1919 sammanträdde den första fackföreningskongressen i Estland, vilken var besökt av 412 representanter, som företrädde en revolutionär åskådning, förutom 30 ombud tillhörande den socialdemokratiska riktningen. En av kongressens första åtgärder var att antaga en resolution, vari regeringen uppfordrades att avsluta kriget med sovjet och inleda fredsförhandlingar med regeringen i Moskwa. Men regeringen, i vilken även fyra socialdemokrater voro medlemmar, gav nu den politiska polisen order att upplösa kongressen med militär samt låta häkta 102 av ombuden. De häktade skickades direkt till fronten, och 26 av dem blevo arkebuserade vid framkomsten till ryska gränsen. Den socialdemokratiska inrikesministern A. Hellah har icke kunnat fritaga sig från medansvaret till detta skändliga dåd, och det mest beklagliga i denna reaktionära handling är, att den socialdemokratiska arbetarrörelsen aldrig fördömt eller tagit avstånd från den.

Genom regeringens och myndigheternas ingripande i den fackliga rörelsens strävanden, genom häktningar av de mest aktiva medlemmarna och de personer som intagit en ledande ställning samt strejklöslagen, inträdde åter en avmattning i rörelsens aktivitet. Men arbetarna hade icke tappat modet eller kommit till den pessimistiska, uppfattningen, att klasskampen kunde avskrivas och ersättas med partipolitikernas parlamentariska schackrande med de sociala problemen. De voro alltjämt fast övertygade om, att deras frigörelse endast kunde ske genom ekonomiska kamporganisationer och användandet av den direkta aktionen. Efter ett par års rastlös strid med reaktionen och de socialdemokratiska politikerna kunde arbetarna ännu en gång glädja sig över, att de fackliga organisationerna vuxit sig starka och ånyo kunde samlas till rådslag för gemensamma intressen.

Vid den allmänna fackföreningskongressen i november 1922 sprängdes landsorganisationen, enär de reformistiska ombuden icke kunde godkänna den fackliga rörelsens revolutionära taktik och program. Socialdemokraterna bildade nu en egen landsorganisation med anslutning till Internationella fackföreningsförbundet i Amsterdam. Till denna reformistiska landsorganisation anslöto sig endast tjänstemännen vid post, telegraf och de centrala ämbetsverken samt helt få industriarbetare.

Den radikala landsorganisationen antog nu alltmer en kommunistisk karaktär, vilket socialdemokraterna icke tröttnade på att utnyttja i sin agitation emot densamma. Den estniska fackföreningsrörelsen stod nu på sin höjdpunkt, och ledarna anade säkert icke, att den också stod på tröskeln till en förfallsperiod.

Regeringens och myndigheternas förföljelse antog en allt strängare form; häktningar och klassdomar hörde till ordningen för dagen, tusentals fackföreningsmedlemmar fördes till de väntande fängelserna för att sona sina straff, som i regel lödo på 10 och 15 års tukthus. Efter masshäktningarna i februari månad 1924, då den radikala landsorganisationen hade för avsikt att proklamera generalstrejk för att framtvunga en förbättring i arbetarnas eländiga levnadsvillkor, upplöstes L. O. och mer än 200 fackföreningar. Och efter det sorgligt ryktbara decemberupproret krossades de sista resterna av den radikala fackföreningsrörelsen och de kommunistiska sammanslutningarna.

Nu finns det blott en obetydlig fackföreningsrörelse i Estland, vilken är fullständigt reformistisk och står under regeringens och polismyndigheternas stränga kontroll. Till denna rörelse vilja de radikala och de kommunistiskt sinnade arbetarna icke ansluta sig. I Estland sakna arbetarna strejkrätt, församlings- och yttrandefrihet.

III.

Fackföreningsrörelsens utveckling i Lettland har också haft att kämpa med liknande motgångar som de vi i all korthet skisserat angående Estland. Men i detta land fanns dock före ryska revolutionen en grundstomme till modern arbetarrörelse. Tack vare denna omständighet kunde den fackliga rörelsen redan från början taga ganska fasta former och upptaga en verklig kamp med arbetsköparedömet och den demokratiska regeringen, som var sammansatt av högern, socialdemokraterna, den borgerliga centern och bondeförbundet. Denna regering, som satt vid makten från 1920 till 1922, förde den mest arbetarefientliga politik man gärna kan tänka sig. På alla upptänkliga sätt försökte den att kringskära arbetarnas intressen och rörelsefrihet. År 1921 lät den myndigheterna arkebusera 15 kommunistiska arbetare, vilka anklagades för hemlig propaganda bland militären. Detta illdåd utfördes i största hemlighet för att hindra de organiserade arbetarna att rädda sina kamrater ur bödlarnas händer.

Under dessa år voro stora delar av städernas industriarbetare sysslolösa och bragta till hungerns brant. Landets industriella och ekonomiska liv befann sig i ett jämmerligt tillstånd. Och de taburetthungrande politikerna stodo vanmäktiga inför lösningen av dessa för landet så viktiga problem. År 1921 var närmare hälften av landsorganisationens 40,000 medlemmar arbetslösa. Vid denna tid rasade en hätsk inbördes strid i fackföreningarna mellan socialdemokraterna och kommunisterna, som hade till följd, att ett år senare medlemsantalet hade krympt samman till 15,000. Dels hade flera förbund, som voro kommunistiskt orienterade, utträtt ur landsorganisationen, och dels hade medlemmarna lämnat organisationerna.

Då myndigheterna igångsatte en fullständig klappjakt på alla aktiva kommunister, upplöste deras organisationer och indrogo deras tidningar, lyckades det socialdemokraterna att lägga den fackliga rörelsen under sin ledning och kontroll. Medlemsantalet hade nu sjunkit till 13,000, men höjdes åter genom en kraftig agitation, så att det sistlidna år uppgick till närmare 17,000 medlemmar fördelade på 125 fackföreningar och 17 förbund. Under 1924 förekommo 53 strejker omfattande 2,342 arbetare. Av dessa strejker slutade 56 proc med seger för arbetarna, 22 proc. med kompromiss och 22 proc. med nederlag. På grund av arbetsköparnas hänsynslösa motstånd och den fackliga rörelsens splittrade krafter, äro lönerna fortfarande mycket låga. Den genomsnittliga reallönen för yrkeslärda arbetare belöper sig till 80 proc. av förkrigslönen. Och ändå är nästan allt som räknas till livets uppehälle lika dyrt som under den värsta kristiden.

Förutom den reformistiska landsorganisationen finns det ett stort antal radikala fackföreningar, vilkas medlemsantal uppgår till omkring 7,000. Dessa fackföreningar ha bildat en enhetskommitté, som vid upprepade tillfällen försökt inleda samarbete med den reformistiska landsorganisationen, men utan resultat, enär reformisterna ställt sig avvisande till allt samarbete med det radikala fackföreningsfolket och kommunisterna.

Sådan är den fackliga situationen i det land, där socialdemokraterna — ja, jag minns inte för vilken gång — tillträtt regeringsmakten.

IV.

Arbetarnas fackliga kamporganisationer i Litauen ha i dessa dagar gått ett ännu svårare öde till mötes än de i Estland och Lettland. De ha helt enkelt blivit upplösta av den fascistiska regeringen, såsom varande fientliga mot staten och den borgerliga samhällsordningen, d. v. s. den kapitalistiska utsugningen. Men inte nog med att organisationerna sönderslagits, utan myndigheterna ha häktat tusentals arbetare, som den närmaste tiden komma att rannsakas av krigsdomstolarna eller ställas inför ståndrätt och dömas. För vad? Jo, för att de varit trogna klasskampen och de socialistiska idéerna.

Händelserna i Litauen är ett vältaligt bevis för hur det går, när arbetarna sätta sin förlitan till den politiska makten, till en demokratisk regering och parlamentsmajoritet.

Fackföreningsrörelsens späda plantor hade nätt och jämt skjutit upp ur Litauens bloddränkta jord och blivit det värn en arbetareklass aldrig kan klara sig förutan, då kriget ånyo utbröt, denna gång mellan Polen och Litauen. Detta förhållande tillspetsade naturligtvis även situationen inom landet. Alla organisationer, som kunde misstänkas vara anti-krigiska, blevo upplösta, församlings- och yttrandefriheten inskränktes och strejkrätten avskaffades. Som kronan på verket proklamerades krigstillstånd över hela landet.

Under denna tid innehade de rika borgarna, storbönderna och prästerskapet regeringsmakten. De passade också på att utnyttja denna sin maktställning för att krossa den radikala arbetarrörelsen, då framför allt fackföreningarna och de kommunistiska sammanslutningarna. Enbart under de sex första månaderna år 1925 häktades omkring 200 arbetare, och lika många blevo ställda under den politiska polisens bevakning. Dessa 400 personer anklagades för agitation och olydnad mot regeringens utfärdade dekret.

Vid parlamentsvalen i maj månad förra året led det fascistiskt-borgerligt-klerikala blocket ett fullständigt nederlag. Som den segrande parten i den politiska striden stod folksocialisterna och socialdemokraterna, vilka besatte presidentposten med den gamla revolutionären Grinius och delade sedan broderligen regeringstamburettarna. Nu upphävdes krigstillståndet och undantagslagarna, som hindrat arbetarna i sin organisationsverksamhet, avskaffades. De upplösta organisationerna återupptogo sin verksamhet och inom flera industrier proklamerades strejk, som hade till följd att förbättra löne- och arbetsvillkoren. Den strejk, som tilldrog sig den största uppmärksamheten, var läderarbetarnas, när den proklamerades för registrets införande, d. v. s. att fackföreningarna skulle kontrollera intagandet och avskedandet av arbetskraft. Den slutade också med seger för arbetarna.

För att sammansluta de splittrade förbunden och fackföreningarna i en gemensam centralorganisation samman kallades representanter för dessa organisationer till en allmän fackföreningskongress. Vid denna kongress bildades den fackliga landsorganisationen, och den kunde redan vid starten räkna 16,850 anslutna medlemmar. Då kongressen även beslutade att gå till Amsterdam, var det flera förbund och stora fackföreningar, tillsammans räknande flera tusen medlemmar, som ställde sig avvisande, när de icke kunde godkänna Amsterdam-internationalens reformistiska politik.

De litauiska arbetarna voro alltså i färd med att bygga upp sina fackliga kamporganisationer, men så kom den fascistiska blodsregimen och satte stopp för denna deras socialistiska kultursträvan. Nu råder det återigen krigstillstånd i landet, och arbetarnas alla lagliga rättigheter ha kringskurits eller obarmhärtigt trampats under den fascistiska järnhälen. Fackföreningsrörelsen är krossad.

V.

Det som är mest betecknande för de baltiska arbetarnas fackliga kamporganisationer är den omständigheten, att de vid sitt grundande hade en revolutionär karaktär såväl med avseende på syftemål som taktik. Det mål de ville uppnå var intet annat än socialismens genomförande. Men detta är ju så förklarligt, då vi veta, att den baltiska fackföreningsrörelsen föddes, då revolutionen skakade den gamla världen i sina grundvalar. Alltefter som tiden gick försökte partipolitikerna, icke blott att lägga de fackliga organisationerna under sitt välde, utan de gjorde allt som stod i deras förmåga för att döda den revolutionära anda, som var det bärande och rörelsens

moraliska kraft. Och politikerna gav sig icke förrän de nått sitt syftemål och förvandlat de fackliga kamporganisationerna till verkningslösa sammanslutningar, till kryckor under armarna på de politiska partierna.

När man betraktar förhållandena i de baltiska länderna mot denna dystra bakgrund, då skall man icke förundra sig över, att de politiska partierna blivit en stor besvikelse för tusende och åter tusende arbetare, vilka i dag intaga en fientlig hållning till de socialdemokratiska, och reformistiska organisationerna. Naturligtvis ha kommunisterna ett drygt medansvar för det öde fackföreningsrörelsen gått till mötes i Baltikum. Ty hade icke politikerna sprängt sönder fackföreningarna och dödat den revolutionära stridsglöden hos arbetarna, hade icke reaktionen vunnit sin seger.

Sedan fackföreningsrörelsen förvandlats till en tummelplats för de politiskt stridande riktningarna, kunde man icke undgå att lägga märke till, att den förlorat sin kampkraft och icke längre kunde tillvarataga arbetarnas intressen på samma sätt som förr. De politiska splittrarna hade haft en sorglig framgång med sin agitation, icke för att samla arbetarna till kamp emot den gemensamma fienden — kapitalismen, utan för att utnyttja dem för egna partiintressen.

De baltiska arbetarna äro radikala och de skola än en gång bygga upp sina sönderslagna kamporganisationer, som skola bli de mäktiga hävstänger, varmed de en gång skola lyfta sig ur det nu rådande barbartillståndet in i framtidens efterlängtade socialistiska samhälle.

Det Anarkistiska Biblioteket



Viktor Brand
Fackföreningsrörelsen i Baltikum
1927

Syndikalismen 1927

www.anarkistiskabiblioteket.se